

Diàleg

Conversa amb Enric Roca

Pedagog
Patró de la Fundació ICCIC

Frederic Raurell
Director general de la ICCIC

Teresa Triadú
Secretària adjunta
a la Direcció General de la ICCIC

Enric Roca és doctor en ciències de l'educació per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i professor titular del Departament de Pedagogia Sistemàtica i Social d'aquesta Universitat.

Ha exercit com a docent i com a psicopedagog en centres de primària i de secundària, concertats i públics. Ha desenvolupat càrrecs de responsabilitat directiva i d'assessorament.

És el coordinador d'Edu21, entitat de reflexió i acció sobre el món educatiu.

És patró de la Fundació Institució Cultural del CIC i membre de la Comissió Pedagògica del mateix Patronat.

Té diverses publicacions, llibres i articles, sobre temes curriculars, de formació del professorat, avaluació, educació intercultural, atenció a la diversitat, etc.

Algunes publicacions i estudis realitzats:

ROCA, E.; AYMERICH, R.; LLURÓ, J. M. (2011). *Junts a l'aula? Present i futur del model d'educació comprensiva a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

ROCA, E. (2010). "Canvi de model educatiu". *VIA. Revista del Centre d'Estudis Jordi Pujol*, n. 13, p. 92-118.

ROCA, E. (2009). "Comprensivitat, agrupaments homogenis i fracàs escolar a l'ESO". A: FERRER, F. *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2008*. Barcelona: Ed. Mediterrània/Fundació Jaume Bofill.

RIERA, J.; ROCA, E. (coord.) (2007). *Reflexions sobre l'educació en una societat coresponsable*. Valls: Cossetània Edicions.

> Enric, com van ser els teus inicis en el món educatiu? Per què vas escollir aquesta trajectòria?

Va ser una opció tardana i, per tant, madura, meditada. No em va agradar gens l'escolarització que havia rebut i per això vaig decidir dedicar-me a la pedagogia, per ajudar a canviar les pràctiques que m'havien semblat impersonals i allunyades de cap sentit. Posteriorment, la meua vida professional, primer a primària, després a secundària i finalment al món de la universitat, m'ha servit per comprovar que resulta difícil canviar pràctiques arrelades durant dècades i segles. Tanmateix, la crisi actual de l'escola arreu, sumada a l'eclosió de la societat del coneixement, obren moltes possibilitats a la innovació educativa. A la fi estem davant de canvis que transformaran a fons el sistema educatiu de les nostres societats.

> Defineix-nos aquests dos conceptes: *educació* i *ensenyament*.

Educació és un procés de perfeccionament de les persones i les societats. Com a tal procés sempre és una empresa inacabada, incompleta. Hom no pot dir mai que està perfectament i finalment educat. Podem afirmar que estem formats en això o en allò, però educats, educats, mai acabem d'estar-ho. *Ensenyament* fa referència en canvi a l'acció de mostrar, a l'intent d'influir sobre algú amb el propòsit que aquest algú aprengui alguna cosa relacionada amb allò mostrat, impartit, *ensenyat*. L'ensenyament persegueix l'aprenentatge però no el garanteix. L'ensenyament busca aprenentatges concrets; l'educació anhela processos d'aprenentatge sotmesos a canvis vitals. En qualsevol cas, tots eduquem i *deseduquem*, aprenem i desaprenem i alguns intentem, també, ensenyar.

> Podríem dir que el primer, es dóna, principalment, en l'àmbit familiar i social i el segon en l'àmbit de les institucions educatives?

No ho crec. En tot cas podríem afirmar que la família educa i ensenya i l'escola ensenya i educa si atenem als objectius implícits de cada institució. Tots sabem, però, que hi ha famílies que eduquen molt poc i és gràcies a la tasca educativa de l'escola que molts nois i noies tiren endavant. I algunes famílies també ajuden a ensenyar als fills aspectes en els quals

determinades escoles es mostren ineficaces. Per això no sóc gaire partidari de la dicotomia entre educació i ensenyament, família i escola. El que cal és que vagin juntes, coordinades i amb coherència les dues institucions a l'hora d'educar i ensenyar.

> Sobre l'àmbit escolar, com creus que s'hauria de plantejar el curs escolar perquè tots els centres educatius puguin donar resposta a les necessitats de l'alumnat?

Si tinguéssim la resposta general a aquesta pregunta ja hauríem solucionat els alts índexs d'abandonament i fracàs escolar que, dissortadament, encara es donen a casa nostra. A Catalunya tenim una gran varietat de centres educatius i de contextos diversos. Això fa que sigui un sistema molt poc homogeni, i que la resposta que pot anar bé a un centre no serveixi per un altre. Justament per això cal impulsar l'autonomia de centres també en els vessants pedagògic i organitzatiu. No tots els centres s'han d'organitzar de la mateixa manera ni oferir les mateixes modalitats d'agrupament del seu alumnat, de la gestió dels temps i els espais i, en definitiva, de la forma d'implementació del currículum. Cada centre, en virtut de les característiques de l'alumnat que atén, ha de prioritzar unes deter-

minades metodologies didàctiques o d'altres. Ens cal instaurar la confiança entre tots els agents del sistema educatiu, dotar d'autonomia cada escola per possibilitar-ne una resposta singular i després dotar-nos d'un sistema de retiment de comptes adequat i transparent.

> Parlem dels processos d'avaluació externa. En poc temps, el nostre alumnat és avaluat en diversos moments de la seva activitat escolar a través de diferents tipologies de proves, les de competències bàsiques que elabora el Departament d'Ensenyament i les proves PISA que elabora l'OCDE. Què en penses i com creus que s'haurien d'interpretar els resultats?

El sistema educatiu ha de ser avaluat en tots els seus elements. Des de l'Administració educativa fins a cada alumne i professor. I les modalitats d'avaluació han de ser molt variades. La més fonamental: l'autoavaluació (de l'alumne, del professor i del centre); també les formes de coavaluació o multiavaluació tenen un gran interès pedagògic en el cas de l'alumnat i una gran significació per a la millora professional en el cas dels docents. En els processos d'ensenyament i aprenentatge podríem dir que, com tot el que es fa és avaluable, totes les accions i activitats que portem a terme s'haurien d'avaluar d'una

manera o d'una altra. Si l'avaluació fos quelcom multidimensional i absolutament habitual, les denominades *proves externes* no tindrien el dramatisme que ara sembla que a vegades els atorguem. En qualsevol cas, si les proves estan ben dissenyades tècnicament, les avaluacions externes són útils sobretot per creuar-les amb les internes i extreure'n conseqüències per millorar. Com diu sovint en Francesc Pedró, tota avaluació hauria de posar més èmfasi en els processos (d'on venim i on som ara) que no pas en els simples resultats. També les proves PISA s'haurien de llegir en aquest sentit. Justament la fita més important que han aconseguit les proves PISA a casa nostra ha estat que ens adonéssim que estàvem ensenyant de manera molt parcial i compartimentada els coneixements, que calia integrar més les disciplines i fer enfocaments més interdisciplinaris. En definitiva, treballar per competències.

> En la teva trajectòria veiem diferents experiències com a docent. Amb quina et sents més còmode per l'edat de l'alumnat i el contingut d'aprenentatge?

En educació infantil tot és possible encara. Només cal no córrer massa i no esmorteir la capacitat de sorpresa i de pensament divergent que tenen els infants. Tot docent hauria de passar algunes hores entre els nens i nenes d'educació infantil per adonar-se d'allò que és essencial en la tasca educativa, per valorar la riquesa de la diversitat i la naturalitat d'aprendre de manera *científica* i alhora lúdica qualsevol nou contingut. A primària tenim el gran repte de no perdre alumnes pel camí; que no els disminueixi l'interès pels aprenentatges i, com a conseqüència, que després no arribin a assolir les competències bàsiques. Allò que no s'ha aconseguit a primària difícilment es recuperarà a secundària. He estat molts anys a secundària i quan més he gaudit és quan he estat amb els alumnes que el sistema ja donava per amortitzats. Les expectatives que el docent projecta sobre els seus alumnes és molt important! Creure amb ells, confiar-hi, demostrar-ho i, llavors, veus com els resultats emergeixen. Alumnes amb qui ningú ja contava esdevenen *resilients*.

> Creus que és imprescindible la docència per saber interpretar i treballar per l'educació?

Es pot treballar per millorar l'educació des de molts àmbits i perspectives. No en totes cal disposar d'experiència docent, a voltes seria suficient d'haver tingut prou experiència discent. Ara bé, per

a determinades tasques d'anàlisi i de formació, sí que penso que la docència –i millor la docència en diferents etapes del sistema– t'aporta un sentit més realista del món educatiu. T'incorpora prou sentit comú per defugir plantejaments irrealitzables però, alhora, prou il·lusió i entusiasme per saber que l'educació, a la fi, és una aposta pel futur, una juguesca estimulante i una gran oportunitat pel canvi i la millora de les persones i les societats.

> La teva tasca docent està centrada actualment a la universitat. Podries fer un retrat de l'alumnat universitari quant a preparació global i actitud envers els seus estudis?

A la universitat allò rellevant és no desil·lusionar ni decebre les expectatives –a vegades massa altes– que alguns estudiants projecten sobre les seves carreres. Ara més que mai cal advertir-los que els estudis universitaris són més una inversió formativa i cultural de caire personal, que no pas una inversió estrictament professional o econòmica. Tot i així, no es pot generalitzar. Tenim un nombre tan gran d'estudiants universitaris que la seva diversitat, pel que fa a preparació, motivació, expectatives i resultats, és molt i molt variada. Tanmateix, es troba a faltar més hàbit lector (tant per les lectures realitzades com per les obres que haurien d'anhelar llegir en ser universitaris). Tampoc no anem prou preparats en l'expressió escrita i oral. No pot ser que els costi tant fer discursos i exposicions orals clares, precises i solvents. També coneixem altres mancances: manca de domini en llengües estrangeres, poca cultura en l'àmbit general (tant des del punt de vista internacional com del país propi) i escàs domini del rigor metodològic en els camps científic, tecnològic i humanístic. Malgrat tot, penso que els estudiants d'avui tenen una preparació superior en molts altres aspectes que les generacions anteriors. Com a docent no m'ha agradat mai queixar-me del *baix* nivell que tenen els meus alumnes o estudiants, el que realment em preocupa és on vull portar-los com a professor i què he de fer per aconseguir-ho.

> Parlem de la formació del docent. Quines són, des del teu punt de vista, les habilitats i les actituds indispensables per esdevenir un bon docent?

Pensar i actuar creient sempre que la teva feina com a docent aconseguirà millorar els alumnes, personalment –fent-los més feliços– i culturalment –fent-los una mica més savis. I això, aquesta predisposició, té

a veure més en l'actitud i en els valors de la persona que no pas en la preparació tècnica, o de continguts de matèria, que hom hagi pogut rebre en la seva formació inicial com a docents ni tampoc en la seva formació contínua. Per això sóc partidari que el procés mitjançant el qual hom es forma com a mestre o professor prevegi un procés gradual de selecció perquè, no al principi, però sí al final, quedin els millors. Però no els millors en notes de les seves carreres sinó els millors en aptituds i actituds docents *demostrades* davant diferents tipologies d'alumnat i de centres i en contextos no especialment còmodes. També és necessita una bona capacitat de lideratge i de resistència emocional. Lideratge per exercir la direcció d'un grup classe, d'un equip docent, davant de les famílies, etc. Resistència emocional per tolerar la càrrega d'estrès que comporta una feina que consumeix moltes hores en les relacions amb els altres, en què les emocions i els sentiments hi són presents permanentment. Sense un bon equilibri emocional personal la docència pot esdevenir una càrrega molt feixuga.

> Darrerament es parla de la qualitat docent i de la formació permanent. Què en penses? La primera condició depèn de la segona?

La qualitat docent és poder trobar cada dia nous estímuls per plantejar-se la feina com una tasca de recerca activa, sempre diversa i apassionant. Llavors, la docència de qualitat serà la que comporti la capacitat de canviar i transformar tot allò que no acaba d'assolir l'èxit perseguit; serà la que es fixi més en els processos –què està passant i per què– que en els resultats, malgrat que, al final, la millora de la qualitat de la nostra tasca també acabi comportant, indefectiblement, millors resultats en els nostres alumnes. Pel que fa a la formació permanent, no hi ha dubte que si aquesta es planteja sobre les temàtiques clau, i amb les metodologies adequades, esdevindrà una gran inversió que permetrà no caure en la rutina i trobar nous camins per reinventar la docència cada dia i, molt important, per seguir avançant envers la metamorfosi que necessita la nostra professió. Això és, passar d'una concepció individualista de la professió docent a una altra en què la docència és concebuda com una tasca d'equip, com una feina clínica i compartida.

> Com a membre del Patronat de la Fundació ICCIC i coordinador general de l'entitat de reflexió educa-

tiva Edu21, has participat activament en l'organització de la II Escola d'Estiu de la nostra Institució amb el títol: “La professió docent avui a la ICCIC”. Quina valoració en fas?

La valoració és molt bona. El nivell d'implicació de la majoria del professorat participant ha estat molt alt i ha demostrat una gran professionalitat. El més important, des del punt de vista institucional, ha estat crear millors i més intensos lligams corporatius –en el millor sentit del terme. Sentir-se formant part d'una mateixa entitat que, a més, té un projecte educatiu propi ben concret i explícit, que vol que sigui compartit per tots els professionals que hi treballen. I això és un actiu que poques entitats ho podem destacar i l'Escola d'Estiu ha demostrat que a l'ICCIC aquest projecte existeix, és viu i alhora prou flexible per evolucionar i poder donar resposta eficaç als canvis que ens depara el futur.

En perspectiva tot és susceptible de millora i, per tant, de l'Escola d'Estiu també en podem extreure aspectes que poden ser millorables en edicions successives. El més important és que no hagi estat ni un punt final ni un punt i a part, sinó la consecució d'una trajectòria llarga anterior d'èxit però, sobretot, l'aposta decidida per seguir innovant i perfeccionant, tant el col·lectiu –la institució– com cada actor individual –el docent–, per donar una resposta educativa d'alta qualitat als alumnes i a les seves famílies. En aquest sentit, el tema escollit sobre la professió docent avui i l'èmfasi posat en la formació pels aspectes de l'acompanyament, l'orientació i la tutoria a l'alumnat, entre d'altres, mostren que l'aposta formativa prioritària ha estat la cura dels aspectes més significatius de la docència.

> Com creus que hauria de ser la tasca posterior a aquesta setmana de reflexió per part dels docents? I a escala institucional?

Una formació que té com a objectiu la reflexió sobre les pràctiques i, també, sobre les mentalitats docents necessita un cert temps perquè pugui anar produint petites transformacions. Tot i així cal concretar-la en petits projectes personals, d'equip i institucionals que vagin consolidant els canvis. En el cas concret de la temàtica tractada en la II Escola d'Estiu, els resultats cal valorar-los, sobretot, en la tasca tutorial i orientadora col·lectiva, en una determinada manera de concebre la docència, que s'han

basat en el paradigma d'atendre cada alumne, cada família i cada grup com a quelcom únic, no estàndard, i acompanyant-los envers l'èxit educatiu que ha de ser personal, social i acadèmic.

Des del punt de vista més institucional, els projectes que es derivin de l'Escola d'Estiu han d'adquirir visibilitat i transferència entre totes les etapes i els centres de la Institució perquè no es converteixin en excepcions, sinó en línies de canvi institucionals. En definitiva, les transformacions que es derivin de la formació han de passar a formar part de la cultura institucional amb capacitat d'influència per a la totalitat del professorat de tots els centres, fins i tot per als docents novells que no hagin participat directament en l'Escola d'Estiu i s'acabin d'integrar a l'ICCIC. Per aconseguir-ho, des de l'àmbit institucional cal seguir fent accions que consolidin les línies prioritàries treballades en la formació impartida a l'estiu.

> Parlem d'Edu21. Com va néixer aquest projecte i quina n'és la funció?

Quan es va constituir el Centre d'Estudis Jordi Pujol, des del principi, una de les seves prioritats era treba-

llar per millorar l'educació a Catalunya. Llavors es va pensar –i crec que amb encert– que aquesta tasca l'hauria de fer una institució que, encara que vinculada al Centre, pogués actuar amb plena autonomia d'acció. I així nasqué Edu21. En una primera fase impulsada pel doctor Jordi Riera i un reduït grup de col·laboradors, entre els quals vaig tenir l'honor de ser-hi. El resultat de la primera fase fou la publicació de l'obra *Reflexions sobre l'educació en una societat coresponsable*. Posteriorment, fa ja més de sis anys, em vaig encarregar de la direcció d'Edu21, que emprengué una nova etapa i que té com a principal funció esperonar el debat i la reflexió sobre el món de l'educació a casa nostra, així com també impulsar accions de canvi i transformació tot projectant les innovacions i obrint espais de reflexió, professional i social, sobre els temes més actuals i estratègics per millorar l'educació. Per això impulsem un premi anual per a la recerca educativa, publiquem un butlletí obert a totes les sensibilitats educatives, organitzem periòdicament tribunes de debat i conferències amb diferents actors i experts, realitzem jornades i oferim *coaching* educatiu que tenen com a objectiu l'entrenament professional en determinats aspectes clau de la professió docent i,

darrerament, estem organitzant congressos temàtics de més calat reflexiu i dialògic. Tot això acompanyat d'una xarxa molt plural de col·laboradors i seguidors que a poc a poc van creant un moviment al servei de la innovació educativa a Catalunya.

> **Properament hi haurà el II Congrés d'Edu21 que presenta un gran repte: "L'educació, l'eix del nou Estat".**

Sí. És, efectivament, un gran repte perquè creiem que el nostre país, Catalunya, es troba precisament davant d'un gran repte nacional. Els propers mesos i anys es decidirà el futur de les noves generacions i des d'Edu21 considerem que, en aquest nou futur que s'albira, l'educació hauria de constituir l'element central de la construcció de la societat catalana, és a dir, l'eix principal del futur nou Estat. Hem convocat aquest Congrés per projectar aquesta idea i obrir el debat social entorn a la seva concreció en els diferents àmbits. No com un punt d'arribada sinó com l'inici d'un camí que ha de ser llarg i obert a tota la societat. Des d'Edu21 volem contribuir, modestament però decididament, a assolir aquest objectiu. Des de fa uns mesos hem constituït el grup EduEstat, que té com a objectiu principal analitzar de manera crítica l'estat actual de les diferents dimensions del món educatiu a casa nostra, tot tenint en compte les tendències de

futur que s'albiren en el camp educatiu. Per tant, la finalitat principal és fer propostes de consolidació d'allò que ens funciona prou bé i, també, de canvi o transformació d'allò que són febleses del sistema i proposar mesures decidides i valentes de transformació. Considerem que el país es troba en un moment excepcional per poder fer autocrítica i aprofitar l'oportunitat que se li presenta per recomençar amb noves formes organitzatives en tots els àmbits, també en l'educatiu. És una gran oportunitat per repensar-ho tot. Per això les primeres propostes d'EduEstat es veuran reflectides en el Congrés amb l'ànim d'obrir línies fecundes de debat. Un congrés, per tant, obert a tothom perquè l'educació ha de ser el fonament de la nova societat i això ens interpel·la a tots i totes.

> **Per acabar, un somni. Quin seria el teu objectiu ideal a aconseguir a través de la teva professió?**

El meu somni seria aconseguir formar uns docents amb la mentalitat d'acompanyar les persones en els seus processos de formació, d'adaptar-se als nous escenaris, i que la seva ambició principal fos la de seguir formant-se per a aquesta tasca.

Moltes gràcies.